

<http://doi.org/10.26565/1727-6667-2025-2-02>
УДК 303.01 : 351.96 : 316.776.34

Сичова Вікторія Вікторівна,
доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу
Навчально-наукового інституту «Каразінський інститут міжнародних відносин
та туристичного бізнесу»; професор кафедри «Каразінська школа соціальної роботи» На-
вчально-наукового інституту соціології та медіакомунікацій
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5001-8389>
e-mail: v.sychova@karazin.ua

Хижняк Лариса Михайлівна,
доктор соціологічних наук, професор,
професор кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій
Навчально-наукового інституту соціології та медіакомунікацій,
професор кафедри міжнародних відносин Навчально-наукового інституту
«Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4966-3203>
e-mail: L.Khyzhniak@karazin.ua

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОВПЛИВУ УРЯДУ ТА ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ОПОЗИЦІЇ

Анотація. У статті здійснено обґрунтування концептуальних підходів до дослідження механізмів взаємовпливу уряду та парламентської опозиції для забезпечення стабілізації політичного режиму та підвищення ефективності державного управління. Застосування структурно-функціонального підходу дозволило розкрити сутність і пояснити нетотожність понять «взаємодія» та «взаємовплив» як різних комунікативних процесів. На підставі зазначеного підходу було визначено, що уряд та парламентська опозиція застосовують один до одного інституційний, інформаційно-психологічний, економічний та комунікативний механізми взаємовпливу; а також були охарактеризовані їхні складові – інструменти та методи. Системний підхід був використаний для з'ясування умов застосування механізмів взаємовпливу уряду та парламентської опозиції в недемократичній та демократичній політичних системах, а також взаємозалежність їхніх методів впливу.

З'ясовано, що в умовах недемократичного політичного режиму парламентська опозиція вимушена застосовувати радикальні методи інституційного механізму впливу, а інструментарій економічного механізму впливу має опосередкований вплив на уряд. Такі

© Сичова В. В., Хижняк Л. М., 2025

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0.

дії є зворотними у відповідь на неправові та силові інструменти та методи впливу уряду на парламентську опозицію. За таких умов інформаційно-психологічний і комунікативний механізми взаємовпливу вищезазначених інститутів політичної системи є конфронтаційними, що робить взаємовплив неконструктивним.

Обґрунтовано, що в умовах демократичного політичного режиму інституційний та економічний механізми впливу уряду на парламентську опозицію сприяють використанню останньою широкого інструментарію та методів безпосереднього впливу на уряд. Їхня взаємодія має характер співробітництва, демонструє суб'єкт-суб'єктний характер. За таких умов інформаційно-психологічний та комунікативний механізми взаємовпливу уряду та парламентської опозиції мають конструктивний характер. Порівняльний аналіз механізмів взаємовпливу уряду та парламентської опозиції в європейських країнах засвідчив, що в умовах демократичного режиму взаємовплив зазначених інститутів політичної системи є конструктивним, сприяє стабілізації політичного режиму, стійкості демократії, підвищенню ефективності державного управління.

Ключові слова: уряд, парламентська опозиція, парламентська коаліція, парламентський контроль, політичний режим, механізми взаємовпливу, державне управління.

Як цитувати: Сичова В. В., Хижняк Л. М. Концептуальні підходи до дослідження механізмів взаємовпливу уряду та парламентської опозиції. *Теорія та практика державного управління*. 2025. Вип. 2 (81). С. 27–43. <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2025-2-02>

Актуальність дослідження і постановка проблеми. В умовах широкомасштабного російського вторгнення в Україну відбулось зменшення суб'єктності Верховної Ради України, зокрема парламентської опозиції в частині контролю за діяльністю уряду, із водночас збільшенням впливу уряду на парламентську опозицію. У європейських країнах спостерігається зростання впливу ультраправих партій – опозиційних до урядів – на виконавчу вертикаль Австрії, Бельгії, Великої Британії, Нідерландів, Франції. Перемога на парламентських виборах у Бельгії у червні 2024 р. двох ультраправих політичних партій призвела до затяжного процесу створення коаліційного уряду та протистояння з демократичною парламентською меншістю. Президент Франції Е. Макрон в липні 2024 року вдався до розпуску парламенту після перемоги ультраправої (опозиційної) партії «Національне об'єднання» (31,5%) на виборах до Європарламенту, щоб запобігти збільшенню її впливу на майбутні вибори до Національних зборів. У серпні 2024 р. прем'єр-міністр Великої Британії К. Стармер назвав «ультраправим бандитизмом» масові заворушення ультраправих (позапарламентських) політичних сил проти мігрантів. Створення в Австрії у квітні 2025 р. (через майже піврічне зволікання з формуванням правлячої коаліції) трипартійної коаліції стало механізмом впливу (протистояння) на правопопулістську Австрійську партію свободи (найбільшу опозиційну фракцію в парламенті з вересня 2024 р.). Лідер ультраправої Партії свободи в Нідерландах (PVV) у червні 2025 року ініціював розпад парламентської коаліції (вихід політичної сили з коаліції), що вплинуло на уряд. Прем'єр-міністр був вимушений

оголосити про свою відставку та проведення дострокових виборів. У результаті дострокових виборів (29 жовтня 2025 р.) Партія свободи Нідерландів посіла друге місце (формально отримала поразку), утім кількість мандатів дозволяла їй брати участь у формуванні коаліції, про що в листопаді 2025 року заявив її очільник Г. Вілдерс. Представляється, що таку опозицію можна характеризувати як «дифузну», що може мати гібридний вплив на уряд. За умов євроінтеграційного курсу України зростає інтерес до дослідження концептуальних засад механізмів взаємовпливу уряду та парламентської опозиції в демократичних європейських країнах, що обумовлює актуальність теми.

Огляд літератури. Політичний вплив серед західних науковців досліджували американські політологи А. Бенлі, Е. Бенфілд, частково торкалися Б. Рассел, Г. Лассвел, С. Лакс, Е. Тоффлер. Вплив політичної опозиції на уряд став предметом аналізу О. Кіркхаймера та Р. Даля. Перший за цілями та методами впливу на уряд і політичний режим виділяв класичну (системну) та принципovu (позасистемну, що протистоїть урядові та режиму в цілому) політичну опозицію [26]. Другий виділяв структурну (уособлену політичними силами, які прагнуть домогтися змін або запобігти змінам у головних сферах функціонування держави) та неструктурну (конструктивну) політичні опозиції [24, с. 34]. С. Гантінгтон визначив та проаналізував методи взаємовпливу політичної опозиції та уряду: масові акції протесту проти режиму у формі мітингів, маршів чи демонстрацій у відповідь на насильницькі дії, свавілля уряду; або входження опозиції до складу авторитарного уряду чи використання владою несуб'єктних парламентів як інструменту впливу [25, с.240-241; 221].

Українські вчені (Р. Балабан, В. Бех, С. Бондар, І. Варзар, Н. Вінничук, Г. Зеленько, М. Лукашевич, М. Михальченко, Ф. Рудич, С. Рябов, О.Совгіря, Л. Червона, Д. Ковриженко, О. Кукуруз, В. Якушик) досліджували вплив політичної опозиції на державну владу; моделі взаємодії політичної опозиції з урядом. Ю. Древаль обґрунтував вплив форми правління на правовий статус парламентської опозиції [9]. Вплив парламенту на уряд аналізували Г. Зеленько, Т. Бевз, О.Майборода, М.Кармазіна [17]. Так, Г. Зеленько зазначала, що в умовах гібридного режиму ухвалення рішень в довільному режимі непропорційно впливає на парламентську опозицію (дії влади за принципом «переможець отримує все, а ворог – закон») [17, с. 147]. В. Сичова, Л. Даниленко аналізували вплив парламентської опозиції на систему державного управління [23]. В. Перевезій довів, що відсутність у парламенті суб'єктних більшості та опозиції перетворила його на маргінальну політичну інституцію, що мінімізувало контроль за урядом [2, с. 45, 47]. Ю. Ніколаєць вважає тиск влади на опозиційні телеканали загрозливим для післявоєнного відновлення та збереження єдності громадян щодо розбудови демократичної держави [2, с. 342]. На думку В. Ковальчука, тиск на парламентську опозицію, позбавлення її впливу на парламентську коаліцію (опосередковано на уряд) призводять до прийняття законів без належного розгляду за прискороною процедурою [11, с. 6]. В. Бусленко дослідив інституційні детермінанти впливу опозиції на владу на прикладі країн Вишеградської групи, визначив фази посилення та послаблення взаємовпливу влади та опо-

зиції, що обумовлюють індикатори демократизації політичних систем [5; 6]. О.Коцюрuba зауважила, що держава часто здійснює на опозиційну політичну партію позаправовий (протиправний) вплив [13]. У більшості праць українські дослідники акцентують увагу на взаємодії політичної опозиції та влади, на впливі парламентської опозиції на уряд. Разом із тим, концептуальним підходам до дослідження механізмів взаємовпливу уряду та парламентської опозиції приділяється недостатньо уваги, що й обумовлює наукову актуальність теми.

Метою статті є обґрунтування концептуальних підходів до дослідження механізмів взаємовпливу уряду та парламентської опозиції задля забезпечення стабілізації політичного режиму та підвищення ефективності державного управління. Для досягнення поставленої мети визначені такі завдання: охарактеризувати інструменти та методи взаємовпливу уряду та парламентської опозиції; проаналізувати умови та навести приклади конструктивного взаємовпливу уряду та парламентської опозиції в провідних державах Європи.

Методологія дослідження. Методологічними засадами статті є комплекс загальнонаукових (аналізу і синтезу, дедукції, індукції й узагальнення) та спеціальних наукових методів у сфері дослідження політичних інститутів і процесів. Зокрема, структурно-функціональний підхід застосовувався для розкриття сутності понять «взаємодія», «вплив» та «взаємовплив» як різних комунікативних процесів, а також видів механізмів політичного взаємовпливу в дихотомії «уряд-парламентська опозиція». Системний підхід використаний для з'ясування умов застосування механізмів взаємовпливу уряду та парламентської опозиції в недемократичній та демократичній політичних системах. Аналіз документів дав можливість з'ясувати правовий статус парламентської опозиції та арсенал методів взаємовпливу уряду та парламентської опозиції. Порівняльний аналіз використовувався для виявлення відмінностей у застосуванні механізмів взаємовпливу уряду та парламентської опозиції в Україні та в інших демократичних країнах Європи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Категорія «взаємовплив» є похідною від категорії «взаємодія». Взаємодією можна вважати керований процес реалізації розбудованих діяльністю суб'єктів/ сторін зв'язків з метою досягнення нового якісного рівня. Вищезазначене поняття можна трактувати, як об'єднання зусиль сторін, що взаємодіють, для вирішення того чи іншого питання, організацію спільних дій. Взаємодією може бути процес узгодження та взаємного врахування різних соціальних інтересів; а також взаємообумовлений процес впливу одних суб'єктів політичного процесу на інші [22, с. 153]. Взаємодія виникає між парламентською опозицією та урядом, у т.ч. його структурними елементами (міністерствами, департаментами, агентствами, офісами тощо). Ці комунікативні процеси є двосторонніми. Взаємодією можна вважати взаємообумовленим процесом впливу одних суб'єктів на інші, а також керованим процесом реалізації зв'язків, який будується на основі загального та специфічного в діяльності суб'єктів взаємодії з метою досягнення нового якісного рівня [22, с. 153; 14, с.91].

Поняття «вплив» є певною реакцією, що спричиняє, ініціює, перетворює і творить нове / руйнує / спрямовує на збереження існуючого чи досягнутого ста-

ну. Політичний вплив є «механізмом відносин суб'єктів політичної системи, вираженим через дію чи сукупність дій ініціатора (агента впливу), метою або/та наслідком яких є зміна поведінки, поглядів, почуттів адресата впливу в середовищі політичного буття», є дією/процесом [3, с. 327]. Вплив означає постійну зміну стану лише однієї сторони у системі відносин.

Вплив уряду на парламентську опозицію виражається в ступені її інституціалізації, місці в системі законодавчого органу влади, методах і змісті її діяльності. Повноваження та підзвітність уряду, методи, характер управлінських зв'язків і відносин залежить від форми правління, форми державного устрою. Це також впливає на якісні зміни в характері і змісті діяльності парламентської опозиції. Вплив уряду на парламентську опозицію не лише обумовлює відповідні методи її діяльності, але й її тип, змістовність функцій, роль і тенденції розвитку в політичній системі. Ще М. Драгоманов наприкінці XIX ст. зазначав, що «у будь-якій країні опозиція, перш за все, складається за типом того уряду, з яким вона веде боротьбу» [8, с. 411]. Інакше можна сказати, що механізми впливу парламентської опозиції на уряд залежать від механізмів впливу уряду по відношенню до парламентської опозиції.

Спираючись на структурно-функціональний підхід, парламентську опозицію можна визначити як «інститут політичної системи, діяльність міноритарних партій, фракцій у законодавчих органах влади, груп та рухів, незгодних з урядовим курсом та методами реалізації цього курсу»; «політичну меншість, що протистоїть політичній більшості, політиці, цілям і методам, що здійснюються державною владою» [21, с. 74-75]. Вплив парламентської опозиції на уряд можна вважати певним тиском на ухвалення чи зміну управлінських рішень; на коригування чи зміну урядової програми дій, внутрішньої / зовнішньої політики; на звільнення чи відновлення на посадах урядовців / державних службовців; на характер управлінських методів, зв'язків і відносин; на зміну характеру відносин уряду з опозицією. Дії парламентської опозиції впливають не лише на уряд, але й на всю систему державного управління. Взаємовплив означає послідовну зміну суб'єкт-об'єктних характеристик учасників взаємодії: спочатку один є суб'єктом, а інший – об'єктом впливу, а потім – навпаки [22, с. 154]. Тож у контексті нашої теми взаємовплив можна визначити як взаємообумовлений процес впливу уряду на парламентську опозицію, а також останньої на уряд.

Парламентська опозиція як складова законодавчого органу влади та уряд як складова виконавчої гілки влади є структурними елементами політичної системи. В залежності від політичної свідомості, політичної культури, політико-правових норм, партійної та виборчої систем вони виконують певні політичні ролі, будують політичні відносини, що обумовлює функціонування політичного процесу, політичної, державної влади, (не)досягнення соціальної та політичної стабільності. Характер взаємодії між державою та громадянами, урядом та парламентською опозицією, рівень політичних свобод та можливостей дій, методів діяльності парламентської опозиції, а також **методи та засоби здійснення політичної влади, можливості дій уряду залежить від політичного режиму.** Застосування системного підходу дозволяє обґрунтувати, що за демократичної

/недемократичної політичної системи, демократичного /недемократичного політичного режиму механізми взаємовпливу уряду та парламентської опозиції є різними (табл. 1 та табл. 2).

За недемократичного /гібридного політичного режиму уряд застосовує неправові засоби зміцнення впливу (корупція); позаправові (протиправні) дії, злочинний адміністративний ресурс, силові методи, аж до політичних репресій щодо парламентської опозиції (табл. 1). Злочинний адміністративний ресурс – дії, що порушують законодавство про вибори, про державну службу і є зловживанням службовим становищем: втручання в діяльність виборчих комісій, порушення принципів їх формування на користь певних політичних сил, переслідування кандидатів-опозиціонерів і членів їхніх сімей на роботі, численні перевірки фіскальними органами підприємств, власниками яких є представники опозиції тощо. Злочини, що підпадають під дію Кримінального кодексу – нелегітимний вплив на підготовку (порушення закону під час формування списків виборців) та проведення виборів, фальсифікація їх результатів, прямий підкуп членів виборчих комісій / виборців, підроблення документів тощо. В Україні використання неформальних інститутів: непотизму (кумівства), корупції (передусім політичної), клієнтелізму та практики укладання неформальних угод (в основі яких є принципи «політичної доцільності», лояльності, «правила гри для обраних») [7, с. 18], – збільшує вплив (тиск) на парламентську опозицію, що водночас зменшує вплив (можливості) парламентської опозиції на розвиток демократії, стабілізацію режиму. У відповідь парламентська опозиція виходить за межі парламентських методів, організує мітинги та протести поза межами парламенту задля посилення тиску на уряд (табл. 1).

Коли партія переможець на виборах самостійно, або в коаліції зі своїми сателітами витісняють з політичного процесу парламентську опозицію, це призводить до монополізації влади та втрати інститутів політичного контролю за діями більшості [11, с. 6].

Опозиція не лише втрачає будь-який вплив у питанні призначення на ключові посади до незалежних інститутів, але й нівелюється опосередкований вплив парламентської опозиції на уряд.

Інформаційно-психологічні механізми впливу уряду: масове маніпулювання (зокрема, мовним питанням в Україні), **дезінформація**, ігнорування опозиції, інформаційний тиск, – можуть викликати у відповідь обструкцію, сецесію, блокування парламентської трибуни парламентської опозицією (табл. 1). І уряд і парламентська опозиція в умовах недемократичного режиму використовують такі інструменти та методи впливу, як залякування електорату противника, **створення «образу ворога»**, агресивна риторика, словесні війни, навішування ярликів, поширення чуток про недоброчесність політика (табл. 1).

За таких умов економічний вплив урядових структур (податковий тиск, санкції проти лідерів опозиційних фракцій, примусові методи до електорату опозиції) роблять слабким парламентський контроль (основним суб'єктом якого є парламентська опозиція) бюджету, мінімізують/ нівелюють функції щодо протидії корупції (табл. 1).

Таблиця 1

Механізми взаємовпливу уряду та парламентської опозиції в умовах недемократичного політичного режиму

Table 1

The mechanisms of mutual influence of the government and the parliamentary opposition under conditions of undemocratic political regime

Механізми взаємовпливу / Mechanisms of mutual influence	Інструменти та методи впливу уряду на парламентську опозицію / Tools and methods of government influence on the parliamentary opposition	Інструменти та методи впливу парламентської опозиції на уряд / Tools and methods of influence of the parliamentary opposition on the government
Інституційний / Institutional	<ul style="list-style-type: none"> • використання адміністративного ресурсу • неформальні інститути: непотизм (кумівство), клієнтелізм та тіньова економіка; • неправові засоби зміцнення впливу (корупція); • позаправові (протиправні) дії; • фальсифікація виборів; • силові методи; • політичні репресії – політичні кримінальні практики; • обмеження діяльності опозиційних ЗМІ, кібератаки на ЗМІ; • фейкові сайти 	<ul style="list-style-type: none"> • створення фракції та проголошення про її опозиційність до політичного курсу коаліції та/або сформованого нею уряду; • організовані мітинги, протести
Передвиборчі кампанії		
Інформаційно-психологічний / Informational and psychological	<ul style="list-style-type: none"> • масове маніпулювання; • дезінформація; • ігнорування опозиції; • інформаційний тиск 	<ul style="list-style-type: none"> • обструкція; • сецесія; • вето (veto); • блокування парламентської трибуни
<ul style="list-style-type: none"> • залякування електорату противника; • створення «образу ворога»; • агресивна риторика, словесні війни; • навішування ярликів; • поширення чуток про недоброчесність політика 		
Економічний / Economical	<ul style="list-style-type: none"> • внесення законопроекту про державний бюджет; • податковий тиск на опозицію; • санкції проти лідерів опозиційних фракцій; • примусові методи до електорату з імітацією «участі громадян у прийнятті рішень» 	<ul style="list-style-type: none"> • парламентський контроль бюджету; • ініціювання моніторингу фінансових операцій державних службовців, посадових осіб; • ініціювання журналістських розслідувань фінансових операцій державних службовців, посадових осіб
Комунікативний / Communicative	<ul style="list-style-type: none"> • ігнорування критики; • маніпулювання при відповідях на депутатські запити парламентської опозиції 	<ul style="list-style-type: none"> • неконструктивна критика уряду; • внесення альтернативних пропозицій; • парламентські дебати; • депутатські заяви; • депутатські запити до представників виконавчої влади та президента; • письмові та усні питання до уряду

Джерело: розробка авторів за [4, с. 204, 319-320, 415; 7, с. 18; 13; 15, с. 67-68; 16; 17; 21; 25]
 Source: authors' development based on [4, pp. 204, 319-320, 415; 7, pp. 18; 13; 15, pp. 67-68; 16; 17; 21; 25]

Комунікації між урядом та парламентською опозицією характеризуються недовірою, є неефективними. Перший ігнорує критику опозиції, маніпулює при відповідях на запити парламентської опозиції. Парламентська опозиція у відповідь застосовує неконструктивну критику, бо позбавлена реальних механізмів впливу, зокрема практично не може скористатися правом надсилати депутатські звернення до представників виконавчої влади та президента, отримати змістовні відповіді на письмові та усні питання до уряду (табл. 1).

За демократичного політичного режиму взаємодія у системі відносин «уряд-парламентська опозиція» передбачає об'єднання їхніх зусиль для вирішення конкретної суспільної проблеми. Представники опозиції можуть бути **включені до урядової коаліції (Нідерланди, Німеччина). Парламентська опозиція, маючи** рівні права з парламентською коаліцією в частині формування порядку денного пленарних засідань парламенту, а також висування кандидатур до складу контролюючих органів (наприклад, до Рахункової палати), здійснює відчутний вплив на всю систему державного управління. Вона може ініціювати створення парламентських комісій із розслідування та контролю урядової діяльності, чим примушує урядові структури діяти прозоро та звітувати перед парламентом (табл. 2). Головування в парламентських комітетах (з питань бюджету, свободи слова, соціальної політики, правоохоронної діяльності та боротьби з корупцією), представництво серед перших заступників голів в інших комітетах, участь у різноманітних робочих групах щодо обговорення дій та рішень органів державної влади роблять вплив парламентської опозиції на уряд досить відчутним у демократичних політичних системах (табл. 2).

Формування тіньових урядів (традиційно у Великобританії, в Україні на початку 2000-х років) посилює парламентський контроль уряду з боку опозиції, обумовлює в широкому сенсі співробітництво парламентської опозиції та уряду. Мітинги та протести є дуже рідким явищем, не мають конфронтаційного характеру та руйнівного впливу. Передвиборчі кампанії є методом, який на рівних використовується обома сторонами; побудовані на конфлікті інтересів, а не цінностей, що не розколює суспільство.

Діяльність парламентської опозиції регулюється або спеціальними законами про парламентську опозицію, або парламентським Регламентом. Як бачимо з табл. 2, опозиційні парламентарі мають право створювати депутатські фракції (групи) в парламенті, опозиційні об'єднання депутатських фракцій виступати на пленарних засіданнях. До прикладу, в Україні два роки (з вересня 2008 до жовтня 2010 р.) Регламент Верховної Ради України містив Главу 13 «Парламентська опозиція», в якій визначалось, яка депутатська фракція називалась опозиційною, було прописано умови організації роботи парламентської опозиції, її права (на виступ свого представника при розгляді парламентом питань про засади внутрішньої і зовнішньої політики України; про програму діяльності уряду; про стан виконання Державного бюджету України; про відповідальність уряду; загальнодержавну програму економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля), на представництво при розподілі керівних посад у парламенті та його органах, на

Таблиця 2

Механізми взаємовпливу уряду та парламентської опозиції в умовах демократичного політичного режиму

Table 2

The mechanisms of mutual influence of the government and the parliamentary opposition under conditions of a democratic political regime

Механізми взаємовпливу / Mechanisms of mutual influence	Інструменти та методи впливу уряду на парламентську опозицію / Tools and methods of government influence on the parliamentary opposition	Інструменти та методи впливу парламентської опозиції на уряд / Tools and methods of influence of the parliamentary opposition on the government
Інституційний / Institutional	<ul style="list-style-type: none"> • включення представників опозиції до урядової коаліції; • включення представників опозиції до контролюючих органів 	<ul style="list-style-type: none"> • створення фракції та проголошення про її опозиційність до політичного курсу коаліції та/або сформованого нею уряду; • створення опозиційного об'єднання депутатських фракцій; • рівні права з парламентською коаліцією щодо формування порядку денного пленарних засідань парламенту; • право висувати кандидатури до складу контролюючих органів (наприклад, до Рахункової палати); • ініціатива створення парламентських комісій із розслідування та контролю урядової діяльності; • головування у парламентських комітетах (з питань бюджету, свободи слова, соціальної політики, правоохоронної діяльності та боротьби з корупцією); • представництво серед перших заступників голів в інших комітетах; • участь у різноманітних робочих групах щодо обговорення дій та рішень органів державної влади; • формування тіншового уряду; • організовані мітинги, протести
Передвиборчі кампанії		
Інформаційно-психологічний / Informational and psychological	<ul style="list-style-type: none"> • надання доступу до інформації про діяльність президента, уряду 	<ul style="list-style-type: none"> • використання інформації про діяльність парламенту, президента, уряду та органів місцевого самоврядування; • можливість висловлювати свою думку за квотами на державних телеканалах
Економічний / Economical	<ul style="list-style-type: none"> • внесення законопроекту про державний бюджет; • додаткове державне фінансування опозиційних фракцій 	<ul style="list-style-type: none"> • парламентський контроль бюджету; • функції щодо протидії корупції; • пропозиція альтернативних економічних моделей
Комунікативний / Communicative	<ul style="list-style-type: none"> • презентація Програми уряду; • звіти прем'єр-міністрів, міністрів за певний період діяльності 	<ul style="list-style-type: none"> • конструктивна критика уряду; • внесення альтернативних пропозицій; • парламентські дебати; • депутатські заяви; • депутатські запити; • депутатські звернення до представників виконавчої влади та президента; • право на інтерпеляцію; • доповідь/співповідь при розгляді парламентом доленосних питань з життя суспільства; • письмові та усні питання до уряду (державних адміністрацій), • вотум недовіри (резольюція догани) уряду
<ul style="list-style-type: none"> • укладання неформальних угод (в основі яких – принципи «політичної доцільності» та «правила гри для обраних») 		

Джерело: розробка авторів за [1; 5; 6; 9, с. 23, 24; 12, с. 185-186; 14-22]

Source: authors' development based on [1; 5; 6; 9, с. 23, 24; 12, с. 185-186; 14-22]

створення опозиційного уряду [20, ст. 68-72].

За цим Регламентом кожна депутатська фракція / група (у т.ч. опозиційна) має гарантоване право на виступ одного представника з кожного питання порядку денного пленарного засідання [20, ст. 34., п. 3]. Народні депутати України не можуть порушувати імперативного характеру депутатського мандату [18, п. 1.2]. Жодна депутатська група (фракція), у т.ч. опозиційна, не має права виступати від імені народу України, Верховної Ради України [18, п. 3.5], тобто, депутат має право виступати від імені парламентської фракції, а дії фракції узгоджуються з відповідною політичною партією. Представляється, що це обмежує вплив парламентської опозиції на уряд.

За демократичного політичного режиму серед методів економічного механізму впливу уряду є здійснення додаткового державного фінансування опозиційних фракцій. Водночас парламентська опозиція має дієвий арсенал методів, а саме: парламентський контроль бюджету; протидія корупції (через ініціювання парламентських комісій); **пропозиція альтернативних економічних моделей** (табл. 2).

Комунікативний механізм взаємовпливу уряду та парламентської опозиції містить взаємне інформування зі спектру питань щодо певних проблем, політичні консультації, круглі столи, договори-згоди між партнерами/учасниками взаємодії – державними службовцями та представниками національної контролю з метою підвищення ефективності державного управління, а також досягнення соціального добробуту. При цьому уряд і парламентська опозиція можуть виконувати спільну дію, посилаючись на укладену взаємовигідну угоду. Народні депутати України, у т.ч. з парламентської опозиції, користаються правом спрямовувати, зокрема до уряду, посадових осіб виконавчої гілки влади депутатського звернення з пропозиціями, клопотанням здійснити певні дії, дати офіційне роз'яснення чи викласти позицію з питань, віднесених до їхньої компетенції [19, ст. 16]. Будучи інструментом комунікації депутатське звернення, на відміну від депутатського запиту, є вимогою вчинити певні дії, викладені у пропозиціях, заявах чи скаргах, а не проханням надати інформацію. До того ж депутатське звернення не розглядають на засіданні парламенту, а відразу надсилають адресату [19, ст.16, п.1], що посилює вплив парламентської опозиції на уряд.

За Вестмінстерської моделі (Великобританія) парламентська опозиція має офіційний статус, додаткове державне фінансування, право формувати тіньовий уряд. Хоча вона мало впливає на вироблення управлінських рішень, проте здійснює опосередкований вплив на уряд, ініціюючи парламентські дебати. Утім вона має доступ до державної інформації та можливість публічних висловлювань, зокрема на державних телеканалах. Парламентська опозиція не несе відповідальності за обраний парламентською більшістю політичний курс, проте може створити тіньовий уряд [1; 16, с. 42]. У Великобританії існує комітет з публічної звітності, що очолюється лідером офіційної опозиції та контролює витрати урядом затверджених парламентом грошових коштів [21, с. 99].

За Континентальної моделі парламентської опозиції її представники можуть бути включені в парламентську коаліцію, яка формує уряд. Представля-

ється, що така опозиція має «дифузний» характер і гібридний вплив на уряд. До речі, її вплив на прийняття управлінських рішень досить відчутний (особливо в Німеччині), що в свою чергу забезпечує високий рівень їх легітимності [1]. У Німеччині опозиція залучається до виборів федерального канцлера [21, с. 100]. Парламентська опозиція за німецької моделі навіть має право призначати 30 – 40% керівних посад в уряді, комітетах, комісіях та інших органах державної влади [1]. Парламентська опозиція Німеччини має прямий вплив на уряд, несе відповідальність за обраний парламентською більшістю політичний курс. У Франції парламентська опозиція Національних зборів може ініціювати резолюцію догани як форму недовіри уряду [21, с. 100].

Скандинавській моделі опозиції (в Данії, Норвегії та Швеції) притаманна невизначеність правового статусу опозиції. Водночас неформальні правила сприяють значному впливу меншості на регулювання законодавчої діяльності, роботу парламентських комітетів, а також урядової діяльності [1].

У Сеймі Литви опозиційні політичні сили отримують право на посаду заступника голови Сейму та заступника голови або голови Бюджетного комітету, а законопроекти, подані опозиційними силами, взагалі мають розглядатися в першочерговому порядку, що збільшує опосередкований вплив на уряд [1].

У Польщі збережена процедура конструктивного вотуму недовіри уряду, що може бути запропоновано мінімум 46 депутатами [5, с. 7]. У Чехії правом законодавчої ініціативи володіють окремі депутати [5, с. 9]. У Словаччині парламентська опозиція зацікавлена заручитись підтримкою президента задля збільшення тиску на уряд [5, с. 7-8]. В Угорщині права та вплив парламентської опозиції у 2012 р. були відновлені (після спроби у 2011 р. парламентської більшості їх скоротити) під тиском Європейського Союзу та США задля збереження фундаментальних демократичних принципів стримування та противаг і посилення контрольної функції парламентської опозиції [5, с. 8-9]. За висновком В. Бусленка, парламентська опозиція в державах Вишеградської групи (Польщі, Чехії, Словаччині та Угорщині) залишається важливим елементом впливу на уряд [5, с. 9].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Застосовування структурно-функціонального та системного підходів дозволило визначити механізми взаємовпливу уряду та парламентської опозиції – інституційний, інформаційно-психологічний, економічний, комунікативний; а також інструментарій та методи впливу кожної із сторін одна на одну за умов демократичного та недемократичного політичних режимів. Доведено, що інструменти та методи впливу уряду та парламентської опозиції залежать від інструментів і методів впливу, які уряд використовує по відношенню до парламентської опозиції. Механізми взаємовпливу уряду та парламентської опозиції обумовлюють зміни контенту та методів діяльності обох сторін, відбиваються не лише на політичному процесі, але й на ефективності державного управління та соціально-економічному розвитку держави.

За недемократичного політичного режиму в арсеналі інституційного та економічного механізмів впливу уряду на парламентську опозицію домінують неправові та силові інструменти і методи тиску. У відповідь парламентська опо-

зіція обмежена радикальними методами інституційного механізму впливу, а інструментарій економічного механізму впливу звужений та має опосередкований вплив на уряд. Використання інформаційно-психологічного та комунікативного механізмів впливу обома сторонами свідчить про протистояння, конфронтацію, неконструктивний вплив.

За демократичного політичного режиму інституційний та економічний механізми впливу уряду на парламентську опозицію дозволяють їй використовувати на правовій основі широкий інструментарій та методи безпосереднього впливу на уряд, що засвідчує його легітимність, підвищує ефективність його діяльності. Інформаційно-психологічний та комунікативний механізми взаємовпливу уряду та парламентської опозиції є результатом їхнього співробітництва; відбивають суб'єкт-суб'єктний характер взаємодії, мають результатом конструктивний взаємовплив. Взаємовплив уряду та парламентської опозиції в демократичній політичній системі сприяє стабілізації політичного режиму, стійкості демократії, підвищенню ефективності державного управління.

Перспективи подальших розвідок. Подальший науковий пошук може бути пов'язаний із висвітленням конфліктологічного підходу до дослідження взаємодії уряду та парламентської опозиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. А як у них? Статус опозиції в парламенті. *Громадянська мережа ОПОРА*: офіційний сайт. 2017, 07 черв. URL: <https://rada.oporaua.org/analytika/a-ia-k-u-nykh/13898-a-ia-k-u-nykh-status-opozytsii-v-parlamentii>
2. Адаптивні зміни у функціонуванні політичної системи України в умовах повоєнної відбудови : монографія / за ред. О. О. Рафальського, О. М. Майбороди. Київ : ІПіЕнд ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2024. 648 с. URL: <https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2025/05/adaptyvni-zminy-u-funktsionuvanni-politychnoi-systemy-ukrainy-v-umovakh-povoiennoi-vidbudovy.pdf>.
3. Бабка В. Політичний вплив: тенденції концептуальних змін. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2014. Вип. 3. С. 325-336. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2014_3_31
4. Башук А.І. Комунікаційні стратегії державної влади в умовах інформаційного суспільства : монографія. Кам'янець Подільський : ТОВ «Друкарня "Рута"», 2019. 584 с.
5. Бусленко В.В. Взаємовплив уряду та парламентської опозиції в державах Вишеградської групи: інституційний аспект. *Політичне життя*. 2024, лют. 2024. С. 5-11. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.4.1>
6. Бусленко В.В. *Взаємовідносини влади та опозиції в державах Вишеградської групи*: монографія. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2020. 320 с.
7. Гошовська В., Рейтерович І. Політичний процес в Україні: особливості, проблеми та перспективи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління*. 2023. Вип. 1(17). С. 16-20. URL: <https://publicadministration-knu.org/index.php/journal/article/view/207>
8. Драгоманов М.П. Историческая Польша и Великорусская демократия. Женева: Тип. «Работника» и «Громады», 1881. 511с. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0007894

9. Древаль Ю. Інституалізація парламентської опозиції. *Актуальні проблеми державного управління*. 2009, 1. С. 35-42. URL: http://reposit.sc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/2910/1/apdy_2009_1_6.pdf
10. Зозуля О. І. Сучасний стан і проблеми правового статусу парламентської опозиції в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 2. С. 21–27. DOI : <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.02.4>
11. Ковальчук В. Конституційно-правовий статус парламентської опозиції в країнах Центрально-Східної Європи та в Україні. *Український часопис конституційного права*. 2022. № 1. С. 3-20. URL: <https://www.constjournal.com/wp-content/uploads/issues/2022-1/pdfs/1-vitalii-kovalchuk-konstytutsiino-pravovyi-status-parlamentskoi-opozytsii-krainakh-tsentralno-skhidnoi.pdf>
12. Ковальчук В. Роль опозиції в демократичному парламенті: пошук балансу між легітимною владою та тиранією більшості. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2022. Т. 9. № 2(34). С. 179-190. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/nov/28988/29.pdf>
13. Коцюрба О. Посилення впливу держави на політичні партії: вимушений захист чи згортання демократії? *Український часопис конституційного права*. 2024. № 1. URL: <https://www.constjournal.com/pub/1-2024/posylennia-vplyvu-derzhavy-politychni-partii-vymushenyi-zakhyst-chy-zghortannia/>
14. Політична влада і опозиція в Україні: порівняльний аналіз із зарубіжними країнами: монограф. / за заг. ред. Ф.М.Рудича. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2016. 488 с.
15. Політична культура в забезпеченні єдності та консолідації українського суспільства : монографія / за ред. В. А. Гошовської. (Наукова школа вітчизняного парламентаризму. Серія «Бібліотека народного депутата»). Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2024. 592 с. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/337/files/ad88fe30-999a45e4-96b4-75dd652577c7.pdf>
16. Політична опозиція : навч. посіб. / за заг. ред. В. А. Гошовської, К. О. Ващенко, Ю. Г. Кальниша. Київ : НАДУ, 2013. 208 с.
17. Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. 704 с.
18. Положення про депутатські групи (фракції) у Верховній Раді України: затверджено Постановою Верховної Ради України від 13 травня 1994 року № 11/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11/94-%D0%B2%D1%80#Text>
19. Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листопада 1992 року № 2790-XII; із змінами, внесеними згідно із Законами... № 3307-IX від 09.08.2023. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 3. Ст. 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text>
20. Регламент Верховної Ради України: затверджено Законом України від 10 лютого 2010 року N 1861-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2010. № 14-15. № 16-17. Ст.133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17/ed20100210#Text>
21. Сичова В.В. Взаємодія інституту політичної опозиції та державного управління: теоретико-методологічне обґрунтування : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : спец. 25.00.01. Харків, 2011. 450 с.
22. Сичова В.В. Сутність і форми взаємодії інституту політичної опозиції та державного управління. *Публічне управління: теорія та практика* : зб. наук. праць Асоціації докторів наук з державного управління. Харків : Вид-во «ДокНаукаДержУпр», 2011. № 2 (6). С. 152–157.

23. Сичова В.В., Даниленко Л.І. Трансформація суб'єктності парламентської опозиції в системі державного управління в Україні. *Національні інтереси України: науково-практичний журнал*. 2025. № 11(16). С. 1351-1366. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-11\(16\)](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-11(16))

24. Dahl R.A. The American Opposition: Affirmation and Denial. *Political oppositions in Western democracies* /ed by R.A.Dahl. New Haven ; London: Yale University Press. 1966. P. 34-75. URL: https://books.google.com.ua/books?id=VriPMXDKHVMC&printsec=frontcover&source=gbs_ViewAPI&hl=uk&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

25. Huntington S. P. The Third Wave. Democratization in the Late Twentieth Century. London : University Press, 1991. 384 p.

26. Kirchheimer O. The Waning of Opposition in Parliamentary. *Social Research*. 1957. Vol. 24. № 2. P. 127–156.

Конфлікт інтересів: Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2025

Стаття рекомендована до друку 15.12.2025

Опубліковано 30.12.2025

Viktoriiia Sychova, Doctor of Science in Public Administration, Professor, Professor at the Department of World Politics, Diplomacy and Tourism Business of the Educational and Scientific Institute “Karazin Institute of International Relations and Tourism Business”; Professor at the Department “Karazin School of Social Work” of the Educational and Scientific Institute of sociology and media communications of V.N. Karazin Kharkiv National University, 4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5001-8389> e-mail: v.sychova@karazin.ua

Larisa Khyzhniak, Doctor of Science in Sociology, Professor, Professor at the Department of the applied sociology and social communications department of the Educational and Scientific Institute of sociology and media communications; Professor at the Department of International Relations of the Educational and Scientific Institute “Karazin Institute of International Relations and Tourism Business” of V.N. Karazin Kharkiv National University, 4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4966-3203> e-mail: L.Khyzhniak@karazin.ua

CONCEPTUAL APPROACHES TO RESEARCHING MUTUAL INFLUENCE MECHANISMS OF GOVERNMENT AND PARLIAMENT OPPOSITION

Abstract. The article substantiates conceptual approaches to researching the mechanisms of mutual influence of the government and the parliamentary opposition to ensure the stabilization of the political regime and increase the efficiency of public administration. The application of the structural-functional approach allowed to reveal the essence and explain the non-identity of the concepts of “interaction” and “mutual influence” as different communicative processes. Based on the above approach, it was determined that the parliamentary opposition and the government apply institutional, informational-psychological, economic, and communicative mechanisms of mutual influence to each other; and their components – tools and methods – were also characterized. A systemic approach was used to clarify the conditions for the application of mutual influence mechanisms of the

government and the parliamentary opposition in non-democratic and democratic political systems, as well as the interdependence of their methods of influence.

It has been found that under conditions of an undemocratic political regime, the parliamentary opposition is forced to apply radical methods of the institutional mechanism of influence, while the tools of the economic mechanism of influence have an indirect impact on the government. Such actions are counterproductive in response to the government's illegal and forceful tools and methods of influence on the parliamentary opposition. Under such conditions, the informational, psychological and communicative mechanisms of mutual influence of the above-mentioned institutions of the political system are confrontational, which makes mutual influence unconstructive.

It is substantiated that under a democratic political regime, the institutional and economic mechanisms of government influence on the parliamentary opposition contribute to the latter's using a wide range of tools and methods of direct influence on the government. Their interaction is cooperative, demonstrating a subject-subject nature. Under such conditions, the informational, psychological, and communicative mechanisms of mutual influence between the government and the parliamentary opposition are constructive in nature. A comparative analysis of the mechanisms of mutual influence of the government and the parliamentary opposition in European countries has shown that under democratic regimes, the mutual influence of these institutions of the political system is constructive, contributing to the stabilization of the political regime, the stability of democracy, and the increase in the efficiency of public administration.

Keywords: *government, parliamentary opposition, parliamentary coalition, parliamentary control, political regime, mechanisms of mutual influence, public administration*

In cites: Sychova, V. V., & Khyzhniak, L. M. (2025). Conceptual approaches to researching mutual influence mechanisms of government and parliament opposition. *Theory and Practice of Public Administration*, 2 (81), 27–43. <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2025-2-02> [in Ukrainian].

REFERENCES:

1. And what about them? The status of the opposition in parliament (2017). *Civic network OPORA*: official website, 07 June [in Ukrainian].
2. Rafalsky, O. O., & Mayboroda, O. M. (Eds.) (2024). Adaptive changes in the functioning of the political system of Ukraine in the context of post-war reconstruction. Kyiv: IPI-EnD im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. URL: <https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2025/05/ADAPTYVNI-ZMINY-U-FUNKTSIONUVANNI-POLITYCHNOI-SYSTEMY-UKRAINY-V-UMOVAKH-POVOIeNNOI-VIDBUDOVY.pdf> [in Ukrainian].
3. Babka, V. (2014). Political influence: trends in conceptual changes. *Scientific notes of the I. F. Kuras Institute of Political and Ethno-National Studies of the NAS of Ukraine*, 3, 325-336. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2014_3_31 [in Ukrainian].
4. Bashuk, A.I. (2019). Communication strategies of state power in the conditions of the information society: monograph. Kamianets-Podilskyi: LLC "Printing house "Ruta" [in Ukrainian].
5. Buslenko, V.V. (2024). Mutual influence of the government and the parliamentary opposition in the Visegrad Group countries: institutional aspect. *Political life*, february, 5-11. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.4.1> [in Ukrainian].

6. Buslenko, V.V. (2020). Relations between the government and the opposition in the Visegrad Group countries: monograph. Vinnytsia: Nilan-LTD LLC [in Ukrainian].
7. Hoshovska, V., & Reiterovych, I. (2023). Political process in Ukraine: features, problems and prospects. *Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Public Administration*, 1(17), 16-20. URL: <https://publicadministration-knu.org/index.php/journal/article/view/207> [in Ukrainian].
8. Dragomanov, M.P. (1881). Historical Poland and Great Russian Democracy. Geneva: Print. "Rabotnik" and "Gromada". URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0007894
9. Dreval, Yu. (2009). Institutionalization of the parliamentary opposition. *Current problems of public administration*, 1, 35-42. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/2910/1/apdy_2009_1_6.pdf [in Ukrainian].
10. Zozulia, O. I. (2021). Current state and problems of the legal status of the parliamentary opposition in Ukraine. *Analytical and comparative law*, 2, 21–27. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.02.4> [in Ukrainian].
11. Kovalchuk, V. (2022). Constitutional and legal status of the parliamentary opposition in the countries of Central and Eastern Europe and in Ukraine. *Ukrainian Journal of Constitutional Law*, 1, 3–20. URL: <https://www.constjournal.com/wp-content/uploads/issues/2022-1/pdfs/1-vitalii-kovalchuk-konstytutsiino-pravovyi-status-parlamentskoi-opozytzii-krainakh-tsentralno-skhidnoi.pdf> [in Ukrainian].
12. Kovalchuk, V. (2022). The role of the opposition in a democratic parliament: finding a balance between legitimate power and the tyranny of the majority. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Series: "Legal Sciences"*, 9, 2(34), 179-190. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/nov/28988/29.pdf> [in Ukrainian].
13. Kotsiuruba, O. (2024). Strengthening the influence of the state on political parties: forced protection or curtailment of democracy? *Ukrainian Journal of Constitutional Law*, 1. URL: <https://www.constjournal.com/pub/1-2024/posylennia-vplyvu-derzhavy-politychni-partii-vymushenyi-zakhyst-chy-zghortannia/> [in Ukrainian].
14. Rudych, F.M. (Ed.) (2016). Political power and opposition in Ukraine: comparative analysis with foreign countries: monograph. Kyiv: I.F. Kuras Institute of Political Science and International Relations of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
15. Hoshovska, V. A. (Ed). (2024). Political culture in ensuring unity and consolidation of Ukrainian society (Scientific School of National Parliamentarism. Series "Library of the People's Deputy"). Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/337/files/adc8fe30-999a-45e4-96b4-75dd652577c7.pdf> [in Ukrainian].
16. Goshovska, V. A., Vashchenko, K. O., & Kalnysh, Y. G. (Eds.) (2013). Political opposition: tutorial. Kyiv: NAPU, 2013. 208 c. [in Ukrainian].
17. Political Process in Independent Ukraine: Results and Problems. (2021). Kyiv: I. F. Kuras Institute of Political and Ethno-National Studies. URL: <https://ipiend.gov.ua/publication/politychnyj-protses-u-nezalezhnij-ukraini-pidsumky-i-problemy/> [in Ukrainian].
18. Regulations on deputy groups (factions) in the Verkhovna Rada of Ukraine: approved by the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine № 11/94-BP (1994). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11/94-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
19. On the Status of a People's Deputy of Ukraine: Law of Ukraine № 2790-XII (1992). As amended in accordance with the Laws...№ 3307-IX (2023). *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)*, 3, Art. 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text>. [in Ukrainian].

20. Regulations of the Supreme Council of Ukraine: approved by the Law of Ukraine dated December N 1861-VI (2010). *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)*, 14-15; 16-17, Art. 133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17/ed20100210#Text> [in Ukrainian].

21. Sychova, V. V. (2011). Interaction between the Institute of Political Opposition and Public Administration: Theoretical and Methodological Substantiation. Doctoral's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].

22. Sychova, V.V. (2011). The essence and forms of interaction between the institute of political opposition and public administration. *Public administration: theory and practice*: collection of scientific works of the Association of Doctors of Science in Public Administration. Kharkiv: Publishing house "DokNaukDerzhUpr", 2 (6), 152-157 [in Ukrainian].

23. Sychova, V.V., Danylenko, L.I. (2025). Transformation of the subjectivity of the parliamentary opposition in the system of public administration in Ukraine. *National interests of Ukraine: scientific and practical journal*, 11(16), 1351-1366. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-11\(16\)](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-11(16)) [in Ukrainian].

24. Dahl, R. A. (1966). The American Opposition: Affirmation and Denial. *Political oppositions in Western democracies* (R. A., Dahl, Ed.). New Haven; London: Yale University Press, 34-75. URL: https://books.google.com.ua/books?id=VriPMXDKHVMC&printsec=frontcover&source=gbs_ViewAPI&hl=uk&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

25. Huntington, S. P. (1991). The Third Wave. Democratization in the Late Twentieth Century. London : University Press.

26. Kirchheimer O. (1957). The Waning of Opposition in Parliamentary. *Social Research*, 24, 2, 127-156.

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest.

The article was received by the editors 20.11.2025

The article is recommended for printing 15.12.2025

Published 30.12.2025